

L.V. Pomytkina, M.P. Polukhina. Social and psychological factors school anxiety younger pupils. The article presents the results of theoretical and empirical analysis of the problem of school anxiety juniors. The theoretical analysis of the problem showed that school anxiety – a form of manifestation of emotional distress the child, which is expressed in agitation, increase anxiety about learning situations, waiting for bad attitude on the part of teachers, parents and peers.

The main factors that affects the growth of anxiety, features include parent relationship to the child, lack of emotional contact, limited in communicating, ignorance of the age and individual characteristics of the child. There is comparative analysis of the characteristics of school anxiety children with complete and incomplete families. The received empirical data show that anxiety of children growing up in families where at least one adult is experiencing emotional distress. Thus, anxiety occurs as a result frustration need for love, not protected from the nearest environment and reflects dissatisfaction of this need that can be seen in the early school years as the main.

Key words: children, younger students, especially anxiety, anxiety, school anxiety, students in junior classes.

Отримано: 30.03.2015 р.

УДК 159.923+316.61+73

Л.Є. Просандєєва

РОЗВИТОК САМОЦІННОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КУЛЬТУРОЛОГІВ

Л.Є. Просандєєва. Розвиток самоцінності при підготовці культурулогів. У статті визначено психологічні умови розвитку самоцінності під час підготовки фахівців культурулогів. Досліджено, що психологічний супровід розвитку самоцінності особистості культурулога охоплює комплекс профілактичних та розвивальних методик, спрямованих на запобігання особистісних дисгармоній, орієнтацію у виборі життєвих цінностей, вирішення екзистенціальних запитів, набуття особистісної та професійної ідентичності. Визначено, що під час особистісно-розвивальних заходів психологічного супроводу мають використовуватися методи когнітивної та поведінкової психології, сугестії, а також психотренінги тілесної релаксації, вибору життєвої перспективи, емоційно-вольового контролю поведінки, соціальної адаптації.

Ключові слова: самоцінність особистості, розвиток самоцінності особистості, самореалізація самоцінності, соціалізація особистості, ціннісне "Я" особистості.

Л.Е. Просандеева. Развитие самоценности при подготовке культуурологов. В статье определены психологические условия развития самоценности при подготовке специалистов культуурологов. В статье показаны психологические условия развития самой ценности во время подготовки специалистов культуурологов. Доказано, что психологическое сопровождение развития самой ценности личности культууролога охватывает комп-

лекс профилактических и развивающих методик, направленных на предотвращение личностных дисгармоний, ориентацию в выборе жизненных ценностей, решение экзистенциальных запросов, приобретения личностной и профессиональной идентичности. Определено, что во время личностно развивающих мероприятий психологического сопровождения должны использоваться методы когнитивной и поведенческой психологии, сугестии, а также психотренинги телесной релаксации, выбору жизненной перспективы, эмоционально волевого контролю поведения, социальной адаптации.

Ключевые слова: самоценность личности, развитие самоценности личности, самореализация самоценности, социализация личности, ценностное "Я" личности.

Постановка проблеми. На сучасному етапі українське суспільство потребує кардинальних змін в освітній системі щодо професійної підготовки фахівців культурологів. Проте вчені констатують, що в результаті трансформації сучасного суспільства та кардинальних змін в освітній системі спостерігається спрощене формування професійно важливих якостей майбутніх культурологів, які не здатні здійснювати соціально-культурну підтримку особистості та надавати кваліфіковану допомогу різним верствам населення. У зв'язку з цим пріоритетними постають завдання створення умов для якісно нової професійної підготовки культурологів, їх вміння орієнтуватися у світі ринкових відносин, масових системних комунікацій, суперечливому суспільно-політичному житті, не втрачаючи при цьому індивідуальної своєрідності, власної неповторності та духовності.

Реалізація окреслених завдань у підготовці культурологів неможлива без поглибленого науково-психологічного опрацювання проблеми розвитку самоцінності особистості. Важливо обґрунтувати сутність та місце самоцінності в структурі самосвідомості фахівця культуролога, визначити її вплив на стратегії його поведінки, виявити генезис, індивідуальні відмінності розвитку зазначеного феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному культурознавстві висвітлювали проблему розвитку особистості в контексті вільного часу В. Патрушев [2] (обґрунтування використання вільного часу як детермінанти культурного самовизначення людини шляхом позитивно побудованої дозвілєвої діяльності, що включає й мистецьку діяльність), В. Піча [3] (філософія вільного часу, значення його балансу у життєвому просторі, а також зворотний вплив вільного часу на робочий), Я. Підпригоршук [4] (стратегія використання вільного часу як компенсаційного засобу, психологічні механізми його емоційної наповненості засобами мистецтва), Є. Чмихало [5] (культурно-дозвілєва діяльність у зарубіжних країнах) та ін.

Усі ці роботи тією чи іншою мірою торкаються розвитку самоцінності особистості в мистецькому просторі, а, отже, вищеназвана проблема по-

требує свого подальшого висвітлення, що й обумовило актуальність та мету цієї розвідки.

Добре організоване дозвілля, як відомо, зумовлює виявлення творчих здібностей людини, зміцнення економіки держави через надходження коштів за послуги, відродження занепалих міст, регіонів; формування привабливого враження від певної території та створення її позитивного іміджу тощо. Тому дослідження проблеми самоцінності майбутніх культурологів набуває особливого значення, адже культурний вплив дозвілля на особистість визначається, насамперед, його змістом.

Історичний зріз досягнень вивчення феномену самоцінності дозволив виокремити певні підходи до розв'язання проблеми самоцінності особистості. Досягнення філософії полягають в обґрунтуванні поглядів на соціальну та духовну сутність буття людини (С. К'єркегор, Ф. Ніцше, М. Хайдеггер), свободи особистості та її самозбагачення, самовідтворення, самооновлення в соціальному вимірі (М.О. Бердяєв, О.Ф. Лосєв, Ж.-П. Сартр), діалогізму в розумінні особистістю нескінченності змісту "Я-іншого" (М.М. Бахтін), зорієнтованості особистості на суб'єктивне, внутрішнє – "енергія зусилля над самим собою" (М. Мамардашвілі), пошуку індивідом духовності в умовах глобальної цивілізації (В.Є. Барановський, Л.П. Буєва, Ю.Н. Волков, С.П. Курдюмов, І.Р. Пригожин).

Дослідження самоцінності особистості у віковій та педагогічній психології визначають соціально-психологічні умови її самоствердження й самовизначення в період дорослішання (Г.С. Абрамова, Т.П. Гаврилова, В.С. Мухіна, Г.М. Прихожан, Л.В. Сохань, Г.А. Цукерман), аналізують самоцінність у взаємозв'язку з розвитком самосвідомості підростаючої особистості (Г.Крайг, М. Кле, Ф. Райс, Х. Ремшмідт).

На відміну від філософії, дослідження психологів зосереджені на аналізі переживань людиною власних внутрішніх станів, які пов'язані з виявленням і формуванням ціннісно-сислової сфери людини. Так, з числа російських вчених питанню становлення і розвитку самоцінності особистості присвятили свої дослідження В.В. Знаков, В.Е. Клочко, В.В. Кудрявцев, Н.І. Непомнящая, О.О. Сергієнко, з українських – Г.О. Балл, І.Д.Бех, О.Л. Кононко, В.В. Рибалка, В.О. Татенко, котрі визначають генезис самоцінності особистості як динамічний взаємозв'язок самосвідомості суб'єкта й глибинних шарів його психіки. Як стверджують українські психологи, особистісною передумовою розвитку самоцінності виступає процес становлення самосвідомості, зокрема її епіцентру – образу "Я".

Незважаючи на підвищення наукового інтересу до проблематики розвитку самоцінності особистості, оцінка стану досліджуваної проблеми свідчить про те, що до сьогодні ні загальна, ні педагогічна психологія не мають цілісної концепції та системи практичних заходів з розвитку само-

цінності майбутніх культурологів. Поза увагою залишається наукове обґрунтування психологічного супроводу розвитку самоцінності молодій людини в період навчання у ВНЗ. Це вимагає дослідження розвитку самоцінності особистості культуролога як системного психологічного явища, особливостей її генезису в результаті зміни ціннісних соціально-психологічних пріоритетів.

Сучасне розуміння світу і людини характеризується переважанням рефлексії вчених над ціннісно-смысловими контекстами людського буття. У психології наслідком цього стало формування таких галузей науки, як психологія суб'єкта (В.С. Стьопін, А.В. Брушлінський) та психологія людського буття (В.В. Знаков, О.О. Сергієнко), що розвивається на її основі. Без звернення до феномену людської суб'єктивності сьогодні неможливе дослідження проблеми самоцінності особистості. Це пов'язано з науковою рефлексією двох теоретичних контекстів.

По-перше, розвиток самоцінності відбувається під впливом не тільки зовнішніх факторів, наприклад, соціального середовища, але й внутрішніх умов розвитку психіки. Фокус на аналізі внутрішнього світу людини – характерна риса того варіанта суб'єктного підходу, засновником якого був С.Л. Рубінштейн і який творчо розвивав його учень А.В. Брушлінський. Серед вітчизняних психологів цьому питанню значну увагу приділяв вітчизняний вчений В.О. Татенко. За його позицією самоцінність особистості як предмет психологічного дослідження є такою, що визначає суб'єктивну значущість для людини принципів, норм, ідей, об'єктів навколишнього середовища. Отже, керуючись своїми ціннісними перевагами, людина здатна перетворити не тільки світ, але й саму себе. Саме тому самоцінність вважається не стільки когнітивним компонентом психіки суб'єкта, скільки екзистенційним, пов'язаним з ментальним, і, навіть, – духовним досвідом людства (В.В. Знаков).

Отже, перший загальнонауковий контекст досліджень розвитку особистості характеризується тим, що формування самоцінності неможливе без змін самого суб'єкта: трансформації в собі відкривають йому новий погляд на світ, формують його ціннісну систему, що має не стільки пізнавально-гносеологічний, скільки екзистенційно-онтологічний характер. У свою чергу, самоцінність чинить на суб'єкт зворотний вплив – надає внутрішній смисл і завершеність самому суб'єктові, активізує його подальший особистісний розвиток.

По-друге, психологічний аналіз самоцінності особистості значною мірою є ключем до пізнання цінностей суспільної свідомості. Пізнаючи себе, суб'єкт пізнає світ, а будь-яке розуміння засноване на саморозумінні. В екзистенційній персоналістичній філософії М.О. Бердяєва ця думка закладена у судженні про те, що космос, людство, суспільство перебувають

в особистості, а відтак людина є своєрідним мікрокосмом, універсумом. В цьому зв'язку одним з найважливіших положень психології суб'єкта А.В. Брушлінського є твердження, що у найширшому смислі слова суб'єкт – це людство в цілому.

Виклад основного матеріалу. У цей контекст вписуються дослідження самоцінності особистості – ті, що стосуються особистісних смислів та ціннісно-смыслових позицій суб'єкта. Саме такі психологічні дослідження виявляються сьогодні на передньому плані соціогуманітарного пізнання. Виходячи з цієї логіки, можна стверджувати, що рефлексія самоцінності психологічною наукою, яка є базовою серед інших галузей наукових досліджень, важлива не тільки для психологів, але й для вчених інших галузей знань, зокрема культурологів.

По суті, соціально-психологічною проблемою трансформації сучасного українського суспільства є самоусвідомлення особистості у контексті власної соціальної значущості. Ідентифікація себе на особистісному й соціальному рівнях є фундаментальним засадничим принципом ментального самоототожнення, вагомою детермінантою суб'єктності, рушійною силою онтогенетичного розвитку. Спрямованість на різнобічне сприйняття світу, усвідомлення і сприйняття своєї унікальності та неповторності є сутнісною соціально-психологічною характеристикою людської особистості, базовим складником соціально-перцептивної організації свідомості (Г.О. Балл).

Актуальність психологічних досліджень самоцінності особистості як важливої складової її самосвідомості зумовлена низкою причин, серед яких виділимо недостатню теоретичну і практичну розробку цього питання. Зокрема, українські психологи зазначають: "...до сьогодні якісні особливості динаміки самосвідомості дорослої людини досліджені ще недостатньо" (І.С. Булах). Продовжуючи цю думку, підкреслимо відсутність концептуального обґрунтування розвитку самоцінності особистості при підготовці фахівців культурологів.

Як відомо, реалізація стратегії розвитку психологічної науки у XXI столітті зорієнтована на глибоке вивчення внутрішніх аспектів буття людини: суб'єктивного та духовного в особистості. Саме у зміні поглядів психологів на оптимальні шляхи розв'язання комплексних проблем відображається зміщення акценту з пізнавальної парадигми дослідження на екзистенціальну (А. Ленгле).

Розв'язання проблеми розвитку самоцінності особистості при підготовці культурологів не слід розглядати спрощено. Фактично ж, з огляду на стан дослідження проблеми самоцінності особистості у сучасній психології та педагогіці, майже усі необхідні й можливі психолого-педагогічні компоненти особистісного підходу потребують подальшої суттєвої доробки або корекції у різних аспектах і узгодження одне з одним у цілісному контексті.

Враховуючи зазначене, зупинимося на аналізі експериментального вивчення актуальних проблем формування самоцінності особистості молодого фахівця, які є методологічною основою подальших розробок.

Численні дослідження переконливо довели, що розвиток самоцінності в період ранньої молодості детермінований не лише відповідним рівнем розвитку всіх складових самоцінності особистості в цілому, а й результатами розвитку попередніх менш складних етапів самоцінності. Між усіма етапами розвитку самоцінності завжди зберігається глибока внутрішня наступність. Отже, безперервний характер розвитку, наступність окремих онтогенетичних етапів дають змогу розглядати генезис самоцінності як психічний процес, що поступово розгортається в часі та характеризується дедалі складнішими формами (самоповагою, впевненістю в собі та ін.) й особливостями прояву серцевини самоцінності – її ціннісного "Я". Водночас із тенденцією до інтегративності всіх складових самоцінності в процесі професійного становлення простежується й інша, не менш важлива тенденція їх диференціації, тобто кожна із складових самоцінності набуває більш чіткіших особливостей формування і розвитку.

Механізмами розвитку самоцінності фахівця-культуролога виступають:

- самоінтеграція самоцінності особистості, яка реалізується у напрямку прийняття та засвоєння загальнолюдських цінностей (соціальний та особистісний простір), осмислення набутих потреб (мотиваційна складова), розширення і збагачення уявлень про внутрішній світ (когнітивна складова), емоційного прийняття майбутнього (емоційна складова). Інтеграція стимулює розвиток ціннісного "Я" молодого особистості, окреслює напрямки реалізації її самоцінності;

- саморефлексія самоцінності, що спрямована на осмислення простору і часу (особистісний простір), самопізнання та саморозуміння майбутнього потенційного "Я" (когнітивна складова), довільний самоконтроль (регулятивна складова), взаємовідносини між людьми і позитивну оцінку нового зв'язку ціннісного "Я" із соціальним оточенням (комунікативна складова), осмислення внутрішніх потенційних ресурсів та реальної ситуації самореалізації духовного "Я" (мотиваційна складова).

Розвиток самоцінності особистості характеризується такими закономірностями:

- розвиток самоцінності відбувається при поступових ускладненнях її структури, при цьому домінантними виступають мотиваційна, регулятивна, когнітивна складові моделі самоцінності;

- зміни структури самоцінності позначаються на якісних перетвореннях ціннісного "Я" (відбувається прийняття, реалізація (утвердження) ціннісного "Я"), що втілюються у динамічних трансформаціях самоцінності юнаків та значно підсилюють її розвиток.

- типи самоцінності особистості (самоцінність професійної діяльності, самоцінність духовно-особистісного зростання) актуалізують стратегії (конструктивні-деструктивні, альтруїстичні-егоїстичні) поведінки та впливають на ефективність соціалізації в оточуючому соціальному просторі.

Водночас психологічний супровід розвитку самоцінності особистості фахівця культуролога має базуватися на механізмах і закономірностях її функціонування, поєднувати профілактичні та розвивальні методики, спрямовані, насамперед, на усвідомлення власних індивідуально-психологічних особливостей.

Натомість, психологічний супровід розвитку самоцінності фахівця культуролога дозволяє досягнути таких змін ціннісного "Я" особистості молодій людині, котрі спрямовані на позитивні зрушення особистісного розвитку, на зняття внутрішніх протиріч становлення їх власного "Я", вироблення власної автономної позиції, а також актуалізацію конструктивних і альтруїстичних стратегій поведінки, що призводять до позитивних змін особистісного розвитку, осмислення потенційного "Я".

Ефективність такого психологічного супроводу визначають: актуалізація розвитку когнітивної, мотиваційної, комунікативної, регулятивної складових самоцінності, механізмів її функціонування, відновлення рівноваги автономізації-соціалізації власного "Я" особистості, закріплення самореалізації самоцінності особистості у соціальному просторі за допомогою конструктивних та альтруїстичних стратегій поведінки, формування стійкого емоційно-позитивного переживання та ціннісно-сислового ставлення до власного "Я" та "Я-іншого".

Психологічний супровід розвитку самоцінності особистості майбутнього культуролога охоплює комплекс профілактичних та розвивальних методик, спрямованих на запобігання особистісних дисгармоній, орієнтацію у виборі життєвих цінностей, вирішення екзистенціальних запитів, набуття особистісної та професійної ідентичності.

До профілактичних заходів доцільно включати тематичні бесіди, оптимізацію навчального процесу за окремими курсами в напрямку активізації механізмів саморефлексії, самоідентифікації розвитку самоцінності, розширення меж її структурних компонентів. Відтак, під час особистісно-розвивальних заходів психологічного супроводу мають використовуватися методи когнітивної та поведінкової психології, сугестії, а також психотренінги фізичної релаксації, вибору життєвої перспективи, емоційно-вольового контролю поведінки, соціальної адаптації.

Відтак, таке впровадження психологічного супроводу розвитку самоцінності особистості актуалізує не тільки механізми самоідентифікації, саморефлексії, а й сприяє цілісному розвитку самоцінності особистості майбутнього фахівця культуролога. Відбувається актуалізація розвитку

структурних компонентів моделі самоцінності особистості, механізмів її функціонування, автономізація-соціалізація власного "Я" особистості, самореалізація самоцінності особистості конструктивними та альтруїстичними стратегіями поведінки. Це позначається на успішності соціалізації молодого фахівця, його особистісному розвитку, позитивному емоційно-ціннісному та ціннісно-смісловому ставленні до себе.

У руслі інноваційних ідей особистісно-ціннісного підходу важливо впроваджувати положення про автономізацію-соціалізацію власного "Я" особистості та обумовленість самореалізації самоцінності особистості різними стратегіями її поведінки дорослішання як методологічні положення, в яких кристалізуються соціально-психологічні детермінанти виникнення, генези ціннісного "Я" особистості, відбувається актуалізація окремих стратегій поведінки та типів розвитку самоцінності. Відповідно з цим, розвиток самоцінності особистості полягає в тому, що особистість випробовує необхідність реалізації власної цінності, включаючись і начебто пропускаючи її через себе, виступаючи її власником, виробляє свою автономну незалежну позицію. Тому головним результатом психологічного супроводу має бути досягнення таких змінювань ціннісного "Я" особистості фахівця культуролога, котрі спрямовані на позитивні зрушення в особистісному розвитку, на зняття внутрішніх протиріч становлення його власного "Я", вироблення власної автономної позиції.

Це пов'язано, насамперед, з гармонізацією розвитку когнітивної, емоційної, мотиваційної, регулятивної складових самоцінності, відновленням рівноваги автономізації-соціалізації власного "Я" особистості, самореалізацією самоцінності особистості за допомогою альтруїстичних, конструктивних стратегій поведінки, формуванням оптимальної соціальної ідентичності, зменшенням конфліктності та егоїстичних проявів поведінки, стимуляцією позитивного емоційного переживання себе та інших.

Формувальний експеримент було реалізовано в експериментальній групі, яку склали 25 студентів ВНЗ (18-24 р.) з низьким рівнем емоційно-ціннісного та ціннісно-смісового ставлення до себе та інших. Отримані показники порівнювалися із контрольною групою молоді (27 осіб). Психологічний супровід самоцінності особистості включав комплекс профілактичних та розвивальних методів, спрямованих на осмислення майбутнього потенційного "Я", орієнтацію у виборі життєвих цінностей, вирішення екзистенціальних запитів, усвідомлення суперечностей саморозвитку ціннісного "Я".

Висновки. Таким чином, головною метою психологічного супроводу розвитку самоцінності культуролога є досягнення таких змінювань ціннісного "Я", котрі спрямовані на позитивні зрушення в особистісному розвитку в напрямку активізації механізмів саморефлексії, самоідентифі-

кації, а також вироблення власної автономної позиції. При цьому профілактичні заходи мають охоплювати наступну тематику: вибір мотивів життєвої самореалізації власного "Я" (мотиваційна, регулятивна, комунікативна складові самоцінності); глобалізація соціуму (когнітивна складова самоцінності); стратегії поведінки в ситуації вибору (актуалізація самореалізації власного "Я"); орієнтація особистості "із середини", її свобода від психологічних захистів та незалежність від зовнішніх соціальних стандартів (автономізація-соціалізація власного "Я"). Серед розвивальних заходів доцільно використовувати методи когнітивної та поведінкової психології, психотренінгів тілесної релаксації, єдності особистості, емоційно-вольового контролю поведінки, вибору майбутньої життєвої перспективи, соціальної адаптації.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2-х кн. – Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Брушлинский А.В. Психология субъекта / А.В. Брушлинский. – М. : Изд-во ИП РАН ; СПб. : Алетейя, 2003. – С. 12-23.
3. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции / Д.А. Леонтьев // Вопросы философии. – 1996. – №4. – С. 15-26.
4. Нартова-Бочавер С.К. Человек суверенный: психологическое исследование человека в его бытии / С.К. Нартова-Бочавер. – СПб. : Питер, 2008. – 400 с.
5. Непомнящая Н.И. Ценность как личностное основание: Типы. Диагностика. Формирование / Н.И. Непомнящая ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-социал. ин-т. – М. : МПСИ ; Воронеж : Изд-во НПО "МОДЭК", 2000. – 170 с.
6. Патрушев В.Д. Свободное время: как, где и с кем проводит его горожанин / В.Д. Патрушев // Фонд времени и мероприятия в социальной сфере. – М., 1989.
7. Піча В.М. Культура вільного часу: Філософсько-соціологічний аналіз / В.М. Піча. – Львів, 1990.
8. Підпригоршук Я.В. Формування механізму задоволення духовних потреб в умовах ринку / Я.В. Підпригоршук // Питання культурології : міжвідомчий збірник. – № 13. – К. : КДІК, 1994.
9. Чмихало Є.І. Деякі аспекти розвитку культурно-дозвільної діяльності в зарубіжних країнах та її кадрового забезпечення / Є.І. Чмихало // Культурно-просвітницька діяльність у сучасних умовах ринку. – К. : КДІК, 1994.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Beh I.D. Vyhovannja osobystosti : u 2-h kn. – Kn. 2 : Osobystisno-orijentovanyj pidhid : naukovo-praktychni zasady / I.D. Beh. – K. : Lybid', 2003. – 280 s.
2. Brushlynskyj A.V. Psyhologyja subyektu / A.V. Brushlynskyj. – M. : Yzd-vo YP RAN ; SPb. : Aletejja, 2003. – S. 12-23.
3. Leont'ev D.A. Cennost' kak mezhdyscyplynarnoe ponjatye: opyt mnogomernoj rekonstrukcyi / D.A. Leont'ev // Voprosy fylosofyy. – 1996. – №4. – S. 15-26.
4. Nartova-Bochaver S.K. Chelovek suverennyj: psyhologicheskoe yssledovanye cheloveka v ego bytuy / S.K. Nartova-Bochaver. – SPb. : Pyter, 2008. – 400 s.
5. Nepomnjashhaja N.Y. Cennostnost' kak lychnostnoe osnovanye: Typy. Dyagnostyka. Formyrovanye / N.Y. Nepomnjashhaja ; Ros. akad. obrazovanya, Mosk. psyhol.-socyal. yn-t. – M. : MPSY ; Voronezh : Yzd-vo NPO "MODEK", 2000. – 170 s.
6. Patrushev V.D. Svobodnoe vremja: kak, gde y s kem provodyt ego gorozhany / V.D. Patrushev // Fond vremeny y meropryjatyja v socyal'noj sfere. – M., 1989.
7. Picha V.M. Kul'tura vil'nogo chasu: Filosofov'ko-sociologichnyj analiz / V.M. Picha. – L'viv, 1990.
8. Pidpryorshhuk Ja.V. Formuvannja mehanizmu zadovolennja duhovnyh potreb v umovah rynku / Ja.V. Pidpryorshhuk // Pytannja kul'turologii' : mizhvidomchyj zbirnyk. – № 13. – K. : KDIK, 1994.
9. Chmyhalo Je.I. Dejaki aspekty rozvytku kul'turno-dozvil'noi' dijial'nosti v zarubiznyh kraïnah ta i'i' kadrovogo zabezpechennja / Je.I. Chmyhalo // Kul'turno-prosvitnyc'ka dijial'nist' u suchasnyh umovah rynku. – K. : KDIK, 1994.

L.E. Prosandeeva. Development of a worthiness when training culturologists. *Psychological support for the formation and development of self-identity cultural studies covers a range of preventive and educational techniques aimed at preventing personal disharmonies, the orientation in the choice of life values, the solution of the existential query, the acquisition of personal and professional identity. To preventive measures appropriate to include thematic conversations, optimization of educational process on separate courses in the activation of mechanisms of self-reflection, identity development, self-worth, and the expansion of its structural components. Therefore, while personal-development activities of psychological support should be used in the methods of cognitive and behavioural psychology, suggestion and NLP practitioner course bodily relaxation, the choice of life perspective, the emotional-volitional control of behaviour and social adaptation. The efficiency of such psychological support define: to update the development of cognitive, motivational, communicative, regulatory components of self-worth, mechanisms of its functioning, restore balance autonomy-socialization of self identity, strengthening of self-realization self-worth of the individual in the social space using constructive and altruistic behaviour*

strategies, formation of stable positive emotional experiences and axiological attitude towards their own "I" and "I-other".

Key words: *self-value of the person, development of the self-value of the person, socialization of the person, valuable of the "I" of the person.*

Отримано: 18.01.2015 р.

УДК 159.922.761.

Л.П. Пушкарська

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Л.П. Пушкарська. Проблеми психологічної реабілітації дітей з вадами слуху. У статті приділяється увага розумінню поняття психологічної реабілітації дітей з вадами слуху. Окрім цього, автор розглядає фактори, які впливають й перешкоджають нормальній психологічній реабілітації і дітей з вадами слуху та окреслено проблеми психологічної реабілітації цих дітей. Робиться висновок про те, що психологічна реабілітація дітей з вадами слуху має бути комплексною, науково обґрунтованою, в поєднанні з системою прийомів, методів, способів та засобів медичного, педагогічного, професійного характеру, які спрямовані на відновлення, покращення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей дитини та створення сприятливих умов для розвитку й адаптації та утвердження її особистості в суспільстві.

Ключові слова: *діти з вадами слуху, реабілітація, психологічна реабілітація, центри реабілітації, розвиток, психологічна допомога, формування словесного мовлення.*

Л.П. Пушкарская. Проблемы психологической реабилитации детей с нарушениями слуха. В статье уделяется внимание пониманию понятия психологической реабилитации детей с недостатками слуха и предложено определение данного термина. Кроме этого, автор рассматривает факторы, влияющие и которые препятствуют нормальной психологической реабилитации и детей с недостатками слуха и обозначены проблемы психологической реабилитации этих детей. Делается вывод о том, что психологическая реабилитация детей с нарушениями слуха должна быть комплексной, научно обоснованной, в сочетании с системой приемов, методов, способов и средств медицинского, педагогического, профессионального характера, которые направлены на восстановление, улучшение, коррекцию психологических функций, качеств, свойств ребенка и создание благоприятных условий для развития и адаптации и утверждения его личности в обществе.

Ключевые слова: *дети с нарушениями слуха, реабилитация, психологическая реабилитация, центры реабилитации, развитие, психологическая помощь, формирования словесной речи.*

Постановка проблеми. Будь-яка проблема, яка виникає із здоров'ям людини накладає психологічний відпечаток на неї. І, якщо ця проблема є явною для оточуючих та несе певні незручності самій людині, у тако-